

NATIONELLT BAKGRUNDSdokument: Rättvis omställning, livslångt lärande och vuxenutbildning i Sverige

Oktober 2024

Innehåll

1. Inledning	1
2. Klimatförändringarnas konsekvenser samt riktlinjer och program för en rättvis omställning	3
2.1. Översikt över klimatförändringarna i Sverige	3
2.2. Klimatförändringarnas ekonomiska och sociala konsekvenser	4
2.3. Globala klimatlöften, riktlinjer för den gröna omställningen, förordningar och planer	5
2.4. Nationella återhämtnings- och omställningsplaner	6
3. Formell och icke-formell utbildning inom områdena klimat, miljö och rättvis omställning	8
3.1. Formell och icke-formell utbildning inom områdena miljö, klimat, hållbar utveckling samt problematik gällande rättvis omställning inom formell och icke-formell utbildning	8
3.2. Lärares och handledares kapacitet vad gäller frågeställningar som rör klimaträttvisa och en rättvis omställning	9
3.3. Samarbete mellan utbildningsaktörer kring klimaträttvisa och en rättvis omställning	10
4. Rådgivning, samarbete och skapande av koalitioner i civilsamhället	11
4.1. Opinionsbildning/kampanjer – Mobilisering av civilsamhällesorganisationer kring miljö-/klimatåtgärder	11
4.2. Utbildning – Engagemang från CSO:er vad gäller formellt och icke-formellt lärande inom områdena klimaträttvisa och en rättvis omställning	12
4.3. Konsultation – CSO:er om hur statliga myndigheter hanterar rättvis omställning samt utmaningar	14
5. Solidaritet över gränserna	15
5.1 Nätverkande över gränserna/transnationella koalitioner inom grön omställning för utsatta grupper på Cypern	15
5.2. Gränsöverskridande projekt	16
6. Slutsatser och rekommendationer	16
7. Referenser	19

1. Inledning

I takt med att effekterna av klimatförändringarna blir allt tydligare inser länder runt om i världen det akuta behovet av att ställa om till mer hållbara och rättvisa samhällen. Denna rapport utforskar de olika insatser och utmaningar som Sverige står inför när det gäller att hantera klimatförändringar samtidigt som man främjar en rättvis omställning. Rapporten fokuserar särskilt på sårbara grupper, som kvinnor, migranter och personer med lägre utbildningsnivå. Den belyser också den roll som formell och informell utbildning, mobilisering av civilsamhället och internationellt samarbete har för att främja den gröna omställningen.

Precis som andra länder står Sverige inför stora klimatrelaterade utmaningar. Även om vi i Sverige inte upplever de extrema temperaturökningar som vi ser i vissa andra länder, är klimatförändringarna tydliga. Det märks bland annat på grund av mildare vintrar, ökad nederbörd och extrema väderhändelser som inträffar oftare, till exempel värmeböljor och skogsbränder. Dessa förändringar har stor inverkan på flera sektorer, inklusive jordbruk, skogsbruk och infrastruktur. Det finns också ett växande behov inom utbildningssektorn att anpassa infrastrukturen för att den ska bli mer energieffektiv och hållbar. På global nivå gör länder ambitiösa klimatåtaganden och implementerar strategier för grön omställning för att mildra dessa effekter. Sverige går i bräschen inom EU när det gäller att utveckla klimatmål och har varit ledande inom områden som förnybar energi och energieffektivitet.

Sveriges nationella strategier och planer för en hållbar framtid är nyckeln till landets väg framåt, med fokus på förnybar energi, energieffektivitet och skapandet av gröna arbetstillfällen. Dessa initiativ är dock ännu inte helt inriktade på att säkerställa en rättvis omställning där man sätter särskilt fokus på utsatta grupper. Även om dessa grupper indirekt gynnas av bredare initiativ, behövs mer riktade åtgärder för att säkerställa att alla samhällssektorer kan delta i den gröna omställningen.

Utbildning är en hörnsten i den gröna omställningen. Både formella och informella utbildningssystem i Sverige utvecklas nu för att inkludera ämnen som klimat, miljö och hållbar utveckling. Flera initiativ, såsom de från Arbetsförmedlingen och Myndigheten för yrkeshögskolan, erbjuder kostnadsfria utbildningsprogram för arbetslösa, kvinnor och andra utsatta grupper. Dessa program har som syfte att ge deltagarna de färdigheter som behövs för att möta kraven i en grön ekonomi. Dessutom tillhandahåller miljöorganisationer som Naturskyddsföreningen utbildningsresurser för lärare, vilket ger dem verktygen för att effektivt hantera klimat- och rättvisefrågor i klassrummet.

Samarbete mellan olika utbildningsaktörer är avgörande för att säkerställa ett helhetsperspektiv vad gäller hållbarhetsutbildning. Även om Sverige saknar ett formaliserat ramverk för samarbete inom detta område, pågår många initiativ för att främja partnerskap och utbyte av bästa praxis. Nationella och regionala konferenser, såväl som seminarier, fungerar som plattformar för lärare, beslutsfattare och civilsamhällesorganisationer (CSO:er) för att diskutera och utveckla strategier för att integrera klimaträttvisa i utbildningar.

Civilsamhällesorganisationer som Fridays for Future, Klimatklubben och Fältbiologerna är viktiga drivkrafter för klimatåtgärder i Sverige. Via kampanjer och utbildningar ökar de medvetenheten om klimatfrågor, även om de ställs

inför utmaningar som begränsade resurser och byråkratiska hinder. Folkhögskolor och studieförbund bidrar också genom att erbjuda kurser och studiecirklar om hållbarhet och klimat, vilket stärker deltagarnas engagemang.

Fackföreningar arbetar för en rättvis omställning genom att tillhandahålla utbildningar om klimatförändringarnas inverkan på arbetsmarknaden och öka medvetenheten om de nya arbetstillfällen som skapas tack vare den gröna omställningen. Hyresgästföreningen fokuserar på energieffektivitet och hållbart boende och ser till att klimatmålen ligger i linje med förbättrade levnadsvillkor. Tillsammans driver dessa aktörer folkbildning och bidrar till en grön omställning som inkluderar alla.

Transnationellt samarbete och nätverkande är avgörande för att hantera klimatförändringarna, eftersom den skapar problem som inte stannar vid nationsgränserna. Sverige deltar i flera internationella program och samarbeten som underlättar utbyte av kunskap och teknik samt även bästa praxis. Projekt som EU:s LIFE-programmet och Nordiska ministerrådet är exempel på framgångsrika internationella samarbeten som bidrar till Sveriges gröna omställning.

Sveriges väg mot en hållbar och rättvis framtid kräver ett mångfacetterat tillvägagångssätt, där utbildning, opinionsbildning, samverkan och internationellt samarbete spelar centrala roller. Även om Sverige har gjort betydande framsteg när det gäller att utveckla planer för den gröna omställningen och inkluderande utbildningsprogram, återstår mycket arbete för att säkerställa en helt rättvis omställning som når alla delar av samhället. Initiativ som fokuserar på kvinnor, migranter och personer med lägre utbildningsnivå är tecken på att man tar viktiga steg i rätt riktning men det är viktigt att dessa insatser intensifieras för att säkerställa en grön omställning som inkluderar alla.

2. Klimatförändringarnas konsekvenser samt riktlinjer och program för en rättvis omställning

2.1. Översikt över klimatförändringarna i Sverige

Sverige står inför betydande utmaningar på grund av klimatförändringarna, vilket framhävs av flera svenska forskningsinstitut. Enligt SMHI (Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut) har Sveriges medeltemperatur ökat med cirka 2 °C sedan slutet av 1800-talet. Man förväntar sig att klimatförändringarna kommer att intensifieras under de följande decennierna. SMHI:s rapporter visar att Sveriges klimat blir varmare och blötare, med mildare vintrar och mer extrema väderhändelser som kraftiga regn och värmeböljor. Svenska forskare – inklusive de som arbetar vid Naturvårdsverket och IVL Svenska Miljöinstitutet – pekar också på de ekonomiska och sociala effekter som detta har på både individer och samhället som helhet.

Stigande temperaturer

Enligt SMHI:s klimatmodeller kommer Sverige att fortsätta uppleva en betydande temperaturökning, särskilt under sommarmånaderna. Värmeböljor har redan blivit vanligare, och det uppskattas att det genomsnittliga antalet dagar med värmeböljor kommer att fördubblas fram till 2050. Värmeböljor förväntas särskilt drabba storstadsområden, såsom Stockholm och Malmö, där effekterna av värmeöar i städerna förstärker temperaturökningarna ytterligare. En studie av Stockholm Resilience Centre (2020) visar att skogsbränder, orsakade av torrare och varmare förhållanden, också förväntas bli vanligare. Statistik från MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) visar att skogsbränderna 2018 täckte ett område på över 25 000 hektar, det största antalet bränder i modern historia.

Mindre nederbörd och stigande havsvattennivåer

Enligt SMHI har nederbörden i södra Sverige minskat med cirka 10 % under de senaste 50 åren, medan norra Sverige har sett en ökning vad gäller nederbörd. SLU (Sveriges lantbruksuniversitet) har visat att jordbruket på Öland och Gotland har drabbats särskilt hårt av återkommande torka, vilket påverkat både produktion och vattenförsörjning. Statistik från Jordbruksverket visar att grödor som spannmål och potatis är särskilt sårbara för torka, vilket leder till minskade skördar och högre matpriser. Boverket har varnat för att stigande havsnivåer, som en direkt följd av den globala uppvärmningen, hotar låglänta kustsamhällen. SMHI uppskattar att havsnivåerna längs de svenska kusterna kan stiga med upp till 1 meter fram till år 2100, vilket utgör en betydande risk för översvämningar för områden som Göteborg, Malmö och andra kuststäder. En rapport från Chalmers tekniska högskola visar att skyddsåtgärder, som att bygga översvämningsskydd, kan kosta upp till 10 miljarder kronor under de kommande årtiondena.

BILD 1: SMHI:s klimatindikator för årsmedeltemperaturen i Sverige 1860–2018.

Naturkatastrofer och skogsbränder

Skogsbränder har blivit vanligare i Sverige och forskning från SLU visar ett tydligt samband mellan längre torrperioder och ett ökat antal skogsbränder. MSB:s statistik visar att 2018 var ett extremt år, med 75 kommuner drabbade av bränder och över 4 000 personer evakuerade. Kostnaden för att släcka bränderna översteg 1 miljard kronor.

Ekonomiska och sociala konsekvenser

Svenska kommuner, myndigheter och företag står inför betydande ekonomiska utmaningar kopplade till klimatanpassningar och den gröna omställningen. Enligt en rapport från IVL Svenska Miljöinstitutet beräknas Sveriges kostnader för klimatanpassningar överstiga 200 miljarder kronor fram till år 2050. Dessa kostnader inkluderar investeringar i infrastruktur, vattenförsörjning och anpassningsåtgärder för jordbruket.

Naturvårdsverket har också varnat för att särskilt utsatta grupper – såsom äldre, låginkomsttagare och människor på landsbygden – drabbas hårdare av konsekvenserna av klimatförändringarna. En studie från Karolinska Institutet (2021) visar att värmeböljor ökar risken för hälsoproblem som hjärtinfarkter och stroke, särskilt bland äldre. Under värmeböljan 2018 rapporterades över 700 dödsfall relaterade till extrem värme.

Sammantaget tyder forskningen på att klimatförändringarna kommer att påverka allt från jordbruk och vattenförsörjning till stadsutveckling och folkhälsa i Sverige.

2.2. Klimatförändringarnas ekonomiska och sociala konsekvenser

Sveriges arbete med klimatanpassningar och en rättvis omställning utgör en stor utmaning som påverkar många samhällssektorer, inklusive infrastruktur, folkhälsa och jordbruk. Forskning från institut och myndigheter som SMHI och Naturvårdsverket belyser de ekonomiska och sociala konsekvenserna av klimatförändringarna och forskningen visar på en snedfördelning eftersom särskilt utsatta grupper påverkas oproportionerligt hårt. Forskning från IVL Svenska Miljöinstitutet visar att klimatanpassningsåtgärder som grön infrastruktur, energieffektivitet och hållbara transporter är avgörande för att möta klimatutmaningarna.

Folkhälsomyndigheten har betonat de hälsoeffekter som drabbar utsatta grupper mest, såsom äldre, barn och personer med kroniska sjukdomar, särskilt under värmeböljor och vid ökade luftföroreningar. Studier visar att värmerelaterade dödsfall ökar under värmeböljor, vilket understryker det växande behovet av klimatanpassade

bostäder och bostadsmiljöer. Hyresgästföreningen arbetar för att främja energieffektiva bostäder och förbättra levnadsstandarden, bland annat genom att förespråka bättre isolering och användning av hållbara energikällor i flerfamiljshus.

På arbetsmarknaden är LO särskilt engagerat i att se till att den gröna omställningen blir rättvis. Lågutbildade arbetstagare, ofta med otrygga anställningsförhållanden, riskerar att drabbas hårt av de strukturella förändringar som klimatåtgärderna kräver. Enligt forskning från Kommunal kan dessa arbetstagare behöva omfattande utbildning och omskolning för att klara omställningen till en grön ekonomi. Utan riktade insatser, riskerar dessa grupper att marginaliseras, vilket leder till ökad arbetslöshet och ekonomisk ojämlikhet.

Jordbrukssektorn, som sysselsätter många lågutbildade och migrantarbetare, är också mycket sårbar för klimatförändringarnas effekter. SLU har visat att förändrade väderförhållanden, såsom extrem torka eller plötsliga skyfall, påverkar skördarna och kan leda till ökad osäkerhet i livsmedelsförsörjningen. Detta påverkar inte bara ekonomin utan även hushållens förmåga att ha råd med mat till rimliga priser, vilket förvärrar problemen kopplade till livsmedelstrygghet för låginkomsttagare och utsatta familjer.

Dessutom påverkas migranter och nyanlända individer av klimatförändringarna på olika sätt. Många migranter bor i bostäder med sämre förhållanden och har mindre tillgång till socialt stöd och information om klimatanpassningsåtgärder. Rädda Barnen har lyft fram hur barn i socioekonomiskt missgynnade familjer drabbas särskilt hårt, både genom ökad exponering för klimatrelaterade hälsorisker och genom avbrott i deras utbildningsmöjligheter på grund av klimatrelaterade störningar.

Ekonomiskt sett riskerar klimatförändringarna att fördjupa klyftan mellan rikare och fattigare grupper i samhället. De som har resurser kan lättare investera i klimatåtgärder som energieffektiva bostäder, förnybar energi och bättre försäkringsskydd, medan de som saknar sådana resurser står inför ökad ekonomisk sårbarhet. Ramboll har påpekat att kostnaderna för klimatförändringarna – i form av både direkta skador och långsiktig anpassning – sannolikt kommer att öka om inte kraftfulla åtgärder vidtas för att skydda samhällets mest utsatta grupper.

För kommuner och företag utgör klimatförändringarna en direkt ekonomisk belastning genom ökade kostnader för att hantera översvämningar, torka och värmeböljor. Enligt en studie från Sveriges Kommuner och Landsting (SKR) finns det ett ökande behov av investeringar i klimatanpassad infrastruktur, såsom förbättrade avloppssystem, värmeskydd och grön infrastruktur, för att skydda samhällen från extrema väderhändelser. Myndigheter och kommuner behöver också omarbeta stadsplaneringen för att hantera både kortsiktiga och långsiktiga risker. Företag påverkas av högre försäkringskostnader, skador på produktionsanläggningar och störningar i globala leveranskedjor. Samtidigt kan en tidig övergång till hållbara affärsmodeller och investeringar i förnybar energi ge långsiktiga ekonomiska fördelar och stärka konkurrenskraften. Företagarnas Riksförbund har betonat vikten av att stödja små och medelstora företag för att de ska kunna implementera klimatanpassade lösningar och minska sina koldioxidutsläpp.

För att motverka dessa effekter krävs bred politisk och samhällelig mobilisering, med insatser inriktade på att stödja de mest utsatta. Samtidigt behöver regeringen, i samarbete med forskningsinstitut och civilsamhällesorganisationer, utveckla strategier som inte bara mildrar effekterna av klimatförändringarna utan också aktivt riktar in sig på att stärka social rättvisa i den gröna omställningen.

2.3. Globala klimatlöften, riktlinjer för den gröna omställningen, förordningar och planer

Som medlem i Europeiska unionen (EU) följer Sverige EU:s klimatåtaganden enligt Parisavtalet. EU:s mål är att uppnå klimatneutralitet senast 2050, med ett delmål att minska utsläppen av växthusgaser med minst 55 % senast 2030 jämfört med 1990 års nivåer. Sveriges klimatpolitik är en del av detta och stöds av nationella planer som har som syfte att minska landets koldioxidavtryck och göra att landet bättre kan stå emot effekterna av klimatförändringarna.

Sveriges gröna omställning planeras och styrs via Sveriges nationella energi- och klimatplan (NECP) som omfattar perioden 2021–2030. Enligt denna plan måste varje medlemsstat i EU, inklusive Sverige, utarbeta och lämna in sina nationella energi- och klimatplaner till Europeiska kommissionen. Sveriges nationella energi- och klimatplan fokuserar på fem viktiga dimensioner av Energiunionen: minskade koldioxidutsläpp, energieffektivitet, tryggad energiförsörjning, den inre energimarknaden samt forskning och innovation. De huvudsakliga målen är:

- Minska utsläppen av växthusgaser med minst 55 % till 2030.
- Öka andelen förnybar energi till minst 32 %.
- Förbättrad energieffektivitet med 32,5 %.
- Öka elnätssammanlänkningarna inom EU med minst 15 % (SMHI, 2021).

EU-lagstiftningen kräver också att utsläpp från markanvändning, förändrad markanvändning och skogsbruk (LULUCF) kompenseras genom koldioxidlagring under perioden 2021–2030. Detta stöder målet att alla sektorer – inklusive markanvändning – ska bidra till att minska utsläppen i linje med Parisavtalet (Naturvårdsverket, 2022).

På nationell nivå har Sverige flera strategiska planer för att uppnå landets klimatmål. Dessa innefattar:

1. Den nationella strategin och handlingsplanen för klimatanpassning (antagen 2018), som identifierar de största klimatriskerna och föreslår åtgärder för att minska sårbarheten.
2. Sveriges miljömål, som fokuserar på luftkvalitet, biologisk mångfald och hållbar utveckling.
3. Färdplanen för ett fossilfritt Sverige och målet att vara helt fossilfritt år 2045 (Naturvårdsverket, 2022).

För att uppnå dessa mål krävs betydande investeringar i infrastruktur och energieffektivitet. Planerade investeringar omfattar projekt för förnybar energi, ombyggnad av elnätet, implementering av smarta elmätare och ökad användning av förnybara energikällor som vind- och solenergi. Energimyndigheten har också fokuserat på att förbättra energieffektiviteten i hushåll, inom den offentliga sektorn och i transportinfrastrukturen (Energimyndigheten, 2022).

Trots framsteg saknar Sverige fortfarande en heltäckande plan för en rättvis omställning. Åtgärder för att skydda utsatta grupper har dock införts. Till exempel har åtgärder för att sänka elpriserna genomförts, och ekonomiska incitament erbjuds för att förbättra energieffektiviteten i hushåll och installera solpaneler via nettomätningssystem, vilket skyddar ekonomiskt sårbara konsumenter (Energimyndigheten, 2022).

2.4. Nationella återhämtnings- och omställningsplaner

Sveriges nationella återhämtningsplan (NRRP) från 2023 innehåller flera viktiga komponenter som stöder den gröna omställningen och, till viss del, en rättvis omställning. Planen har som till att främja hållbar utveckling via följande åtgärder:

i. Minska utsläppen av växthusgaser och diversifiera energiförsörjningen

Sveriges energi- och klimatmål innebär både möjligheter och utmaningar för ekonomin, energisystemet och samhället. Den nationella energi- och klimatplanen (NECP), i kombination med återhämtningsplanen, har som mål att se till att det genomförs kostnadseffektiva åtgärder för att uppnå mål på medellång och lång sikt, att den ekonomisk utveckling stimuleras och att miljöutmaningar hanteras. Några av de viktigaste målen för 2030 är:

- En 55-procentig minskning av utsläppen av växthusgaser jämfört med 1990 års nivåer.
- Andelen förnybar energi i den slutliga energiförbrukningen ska vara 50 %.

- Specifika mål för förnybar energi: 65 % vad gäller elproduktion och 50 % för uppvärmning och kylning.
- Förbättrad energieffektivitet genom att minska energiförbrukningen inom industri, transportsektorn och för byggnader (Energimyndigheten, 2022).

Några av de större initiativen inkluderar fortsatt utbyggnad av vind- och solkraft, digitala lösningar som smarta elnät och implementering av riktlinjer gällande gröna skatter för att skynda på omställningen.

ii. Garantera en hållbar och grön mobilitet

Sverige strävar efter att minska koldioxidutsläppen från transportsektorn med 70 % fram till 2030. Initiativ som utveckling av hållbar stadsplanering, främjande av cykling och gång samt utbyggnad av kollektivtrafik är centrala. Trafikverket arbetar med att implementera intelligenta transportsystem samt med investeringar i elfordon och laddningsinfrastruktur (Trafikverket, 2022).

iii. Omställning till förnybara energikällor

Sveriges mål för andelen förnybara energikällor i energiförbrukningen är att nå minst 50 % fram till 2030. Åtgärder för att öka den andel energi som kommer från sol- och vindkraft, samt för att förbättra energieffektiviteten inom industrier, stöds av statliga subventioner och investeringar (Energimyndigheten, 2022). Särskilt fokus läggs på att minska beroendet av fossila bränslen genom att främja lokal elproduktion och energilagring.

iv. Förbättrad energieffektivitet i byggnader

För att uppnå Sveriges mål att minska utsläppen av växthusgaser och förbättra energieffektiviteten har regeringen fokuserat på att renovera och modernisera offentliga byggnader, såsom skolor och sjukhus. Alla nya byggnader ska vara nära-nollenergibyggnader (NZEB), och befintliga byggnader som genomgår renovering måste uppfylla högre energistandarder. Statliga subventioner riktas till utsatta grupper, inklusive låginkomsthushåll och personer med funktionsnedsättning, för att möjliggöra energieffektiviseringar i bostäder (Boverket, 2021).

v. Främja vattenbesparande åtgärder

Effektiv vattenhantering är en viktig del av Sveriges klimatanpassningsstrategi. Genom att förbättra vatteninfrastrukturen, minska vattenförlusterna och öka vattenåteranvändningen bidrar dessa insatser till att mildra effekterna av torka och vattenbrist (Svenskt Vatten, 2022).

vi. Förbättra bevarandestatusen för naturliga livsmiljöer (biologisk mångfald)

Sverige arbetar aktivt med att stärka skyddet av viktiga, naturliga livsmiljöer, både på land och i vatten. Detta görs genom initiativ och projekt som Natura 2000 och LIFE som syftar till att förbättra bevarandestatusen för hotade arter och livsmiljöer. Dessa initiativ ligger i linje med EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030 (Naturvårdsverket, 2022).

vii. Främja utbildning och kompetens för den gröna omställningen

Utbildning och kompetensutveckling är avgörande för att stödja Sveriges gröna omställning. Program som vänder sig till lågutbildade individer, migranter och kvinnor fokuserar på att öka kompetensen inom gröna jobb och hållbar teknik. Kommunal vuxenutbildning (Komvux) och yrkesinriktad vuxenutbildning (Yrkesvux) erbjuder utbildningar i energieffektivitet, förnybar energi och hållbara jordbrukstekniker för att stödja inkludering och skapa fler gröna jobb (Skolverket, 2022).

viii. Stärka kompetensen för lågutbildade och arbetslösa individer

Sverige har lanserat flera initiativ för att förbättra kompetensen hos lågutbildade och arbetslösa individer, särskilt inom områden som grön teknik och digitalisering. Arbetsförmedlingen och Myndigheten för yrkeshögskolan erbjuder utbildningar för att stärka arbetsstyrkans konkurrenskraft och stödja omställningen till en mer hållbar ekonomi (Arbetsförmedlingen, 2023).

3. Formell och icke-formell utbildning inom områdena klimat, miljö och rättvis omställning

3.1. Formell och icke-formell utbildning inom områdena miljö, klimat, hållbar utveckling samt problematik gällande rättvis omställning inom formell och icke-formell utbildning

Formella utbildningsaktiviteter

1. Utbildningar inom miljö och för en hållbar utveckling: Skolverket ansvarar för att integrera miljö- och hållbarhetsfrågor i skolornas läroplaner. Skolverket har tagit fram riktlinjer för att främja utbildning inom hållbar utveckling, där eleverna lär sig om klimatförändringar, miljöskydd och social rättvisa. Målet är att skapa ansvarsfulla medborgare med en hög medvetenhetsnivå som kan bidra till en hållbar framtid. Genom projekt som Grön Flagg och Håll Sverige Rent ges skolor möjligheter att genomföra praktiska hållbarhetsprojekt.

Exempel: Grön Flagg är ett program som hjälper skolor att arbeta praktiskt med hållbar utveckling genom projekt som leds av eleverna själva. Det handlar om projekt inom områden som energi, vatten, återvinning och biologisk mångfald.

2. Universitetsprogram: Svenska universitet, som Lunds universitet, Stockholms universitet och Chalmers tekniska högskola, erbjuder program inriktade på hållbarhet, miljövetenskap och klimatförändringar. Dessa program är viktiga för att utbilda framtida ledare inom hållbarhetsområdet och ger studenter verktyg för att arbeta med miljöteknik, hållbart byggande och klimatpolitik.

Exempel: Chalmers erbjuder program inom energi och miljö, där studenter lär sig om förnybar energi och cirkulär ekonomi, vilka är centrala för den gröna omställningen.

Icke-formella utbildningsaktiviteter

1. Utbildningar som tillhandahålls av Arbetsförmedlingen och fackföreningar: Arbetsförmedlingen och fackföreningar, såsom LO, spelar en viktig roll när det kommer till att erbjuda icke-formell utbildning för att möta efterfrågan på kompetens inom den gröna ekonomin. Genom utbildningsprogram riktade till arbetssökande, lågutbildade individer och andra utsatta grupper fokuserar de på nya färdigheter inom områden som förnybar energi, energieffektivitet och hållbart jordbruk.

Exempel: LO anordnar utbildningar för sina medlemmar som handlar om energieffektivitet och gröna arbetsplatser, vilket ger arbetstagare verktyg för att bidra till klimatomställningen på sina arbetsplatser.

2. Vuxenutbildning av studieförbund: Studieförbund, såsom ABF (Arbetarnas Bildningsförbund) och Studieförbundet Vuxenskolan, har lång erfarenhet av att tillhandahålla vuxenutbildning om miljö och hållbar utveckling. De erbjuder

studiecirkel och kurser i ämnen som täcker allt från hållbar konsumtion och klimatförändringar till social rättvisa och den gröna omställningen. Dessa aktiviteter riktar sig ofta till lokala samhällen och marginaliserade grupper, i syfte att göra den gröna omställningen inkluderande.

Exempel: ABF och Vuxenskolan organiserar studiecirkel om klimatförändringar och hållbart jordbruk, med särskilda initiativ för att nå arbetslösa och vuxna med låg utbildning.

3. Miljöorganisationer och lokala initiativ: Civilsamhället spelar en central roll vad gäller icke-formell utbildning inom områdena klimat och hållbarhet i Sverige. Organisationer som Naturskyddsföreningen, Fridays for Future och andra organiserar workshops, seminarier och kampanjer som engagerar allmänheten i klimatfrågor och hållbarhetsprojekt. De arbetar ofta med lokala projekt som involverar samhällen i praktiska miljö- och klimataktiviteter.

Exempel: Naturskyddsföreningen driver projektet Klimatskola, som erbjuder utbildning och information till både skolor och privatpersoner om hur man kan minska sitt koldioxidavtryck.

4. Erasmus+-projekt och internationellt samarbete: Svenska skolor och universitet deltar regelbundet i Erasmus+-projekt som riktar in sig på hållbar utveckling och utbildningar inom miljöområdet. Dessa projekt gör det möjligt för lärare och elever att utbyta erfarenheter och bästa praxis med skolor i andra länder, vilket stärker det globala samarbetet för en hållbar framtid.

Exempel: Genom Erasmus+ samarbetar svenska skolor med andra europeiska länder för att utveckla miljöutbildnings- och hållbarhetsprojekt, vilket ger både lärare och elever en bredare internationell förståelse för klimatfrågor.

3.2. Lärares och handledares kapacitet vad gäller frågeställningar som rör klimaträttvisa och en rättvis omställning

Initiativ för att stärka lärarnas kompetens inom klimatfrågor och rättvis omställning drivs främst av Skolverket, i samarbete med olika myndigheter och organisationer som Naturskyddsföreningen och Folkbildningsrådet. Dessa initiativ syftar till att integrera klimatfrågor och hållbar utveckling i utbildningar på alla nivåer och ge lärarna de verktyg de behöver för att undervisa på ett effektivt sätt i dessa viktiga ämnen.

Initiativ för att öka lärarnas kompetens vad gäller klimat och rättvis omställning:

1. Utbildningsprogram för lärare: Skolverket erbjuder specialiserade utbildningsprogram för lärare med fokus på att integrera klimatfrågor och hållbar utveckling i undervisningen. Dessa program syftar till att förbättra lärarnas kunskaper och pedagogiska färdigheter för att effektivt undervisa om miljöfrågor och hållbara metoder.

Exempel: Skolverket erbjuder utbildningsmoduler via Lärportalen, där lärare kan få tillgång till resurser och stöd för undervisning om hållbar utveckling och klimaträttvisa.

2. Integrering av läroplaner: Ett centralt fokus för Skolverket är att integrera klimatfrågor och den rättvisa omställningen i läroplaner på alla nivåer, från grundskolan till gymnasiet. Detta säkerställer att eleverna får en grundläggande förståelse för dessa kritiska frågor på ett tidigt stadium och utvecklar ett ansvarsfullt förhållningssätt.

Exempel: Klimat och hållbar utveckling är redan införlivade i kursplanerna för ämnen som geografi, samhällskunskap och biologi, vilket ger eleverna möjligheter att lära sig mer om klimatförändringar och de sociala konsekvenser som dessa ger.

3. Framtagande av undervisningsmaterial: Skolverket och andra organisationer, såsom Naturskyddsföreningen, tar fram undervisningsmaterial, verktyg och resurser för att stödja lärarna och se till att de kan hålla engagerande och

informativa lektioner om klimatfrågor och hållbar utveckling. Dessa resurser är anpassade efter olika åldersgrupper och skolmiljöer för att säkerställa att de passar olika utbildningssammanhang.

Exempel: Klimatklubben har i samarbete med Naturskyddsföreningen tagit fram undervisningsmaterial för skolor som vill arbeta praktiskt med klimatfrågor.

4. Samarbetsprojekt: Svenska skolor och organisationer deltar ofta i samarbetsprojekt med internationella partner och lokalsamhällen för att främja forskning och innovation inom miljöutbildning och hållbar utveckling. Dessa projekt gör det möjligt för lärare och skolor att lära av bästa praxis i andra länder och engagera sig i globala miljöfrågor.

Exempel: Genom Erasmus+ har svenska skolor samarbetat med europeiska partner för att ta fram hållbarhetsutbildningar som stärker lärarnas förmåga att undervisa om globala klimatutmaningar.

Utmaningar

Trots framstegen finns det flera utmaningar när det gäller att stärka lärarnas kompetens om klimatfrågor och en rättvis omställning i Sverige. Begränsad finansiering för fortbildningsprogram, varierande nivåer av stöd från skolläda och svårigheter att standardisera klimatrelaterade ämnen i läroplaner utgör hinder. Dessutom kräver det dynamiska området klimatvetenskap att lärare konstant uppdaterar sig kunskaper för att hålla sig informerade om den senaste forskningen och hur riktlinjerna utvecklas.

Ett område som skapar oro är att vuxenutbildning, särskilt utbildning riktad till invandrare, kvinnor och lågutbildade vuxna, ofta saknar tillräckligt fokus på klimatfrågor och social innovation för en rättvis omställning. För att hantera dessa utmaningar skulle mer riktade utbildningsinsatser behöva utvecklas för dessa grupper, både inom formell och icke-formell utbildning.

3.3. Samarbete mellan utbildningsaktörer kring klimaträttvisa och en rättvis omställning

I Sverige drivs initiativ för att stärka lärarnas kompetens kring klimatfrågor och den rättvisa omställningen främst av Skolverket, i samarbete med olika myndigheter och organisationer som Naturskyddsföreningen och Folkbildningsrådet. Dessa initiativ syftar till att integrera klimatfrågor och hållbar utveckling i utbildningar på alla nivåer och ge lärarna de verktyg de behöver för att undervisa på ett effektivt sätt i dessa viktiga ämnen.

Initiativ för att öka lärarnas kompetens vad gäller klimat och rättvis omställning:

1. Utbildningsprogram för lärare: Skolverket erbjuder specialiserade utbildningsprogram för lärare med fokus på att integrera klimatfrågor och hållbar utveckling i undervisningen. Dessa program syftar till att förbättra lärarnas kunskaper och pedagogiska färdigheter för att effektivt undervisa om miljöfrågor och hållbara metoder.

Exempel: Skolverket erbjuder utbildningsmoduler via Lärportalen, där lärare kan få tillgång till resurser och stöd för undervisning om hållbar utveckling och klimaträttvisa.

2. Integrering av läroplaner: Ett centralt fokus för Skolverket är att integrera klimatfrågor och den rättvisa omställningen i läroplaner på alla nivåer, från grundskolan till gymnasiet. Detta säkerställer att eleverna får en grundläggande förståelse för dessa kritiska frågor på ett tidigt stadium och utvecklar ett ansvarsfullt förhållningssätt.

Exempel: Klimat och hållbar utveckling är redan införlivade i kursplanerna för ämnen som geografi, samhällskunskap och biologi, vilket ger eleverna möjligheter att lära sig mer om klimatförändringar och de sociala konsekvenser som dessa ger.

3. Framtagande av undervisningsmaterial: Skolverket och andra organisationer, såsom Naturskyddsföreningen, tar fram undervisningsmaterial, verktyg och resurser för att stödja lärarna och se till att de kan hålla engagerande och informativa lektioner om klimatfrågor och hållbar utveckling. Dessa resurser är anpassade efter olika åldersgrupper och skolmiljöer för att säkerställa att de passar olika utbildningssammanhang.

Exempel: Klimatklubben har i samarbete med Naturskyddsföreningen tagit fram undervisningsmaterial för skolor som vill arbeta praktiskt med klimatfrågor.

4. Samarbetsprojekt: Svenska skolor och organisationer deltar ofta i samarbetsprojekt med internationella partner och lokalsamhällen för att främja forskning och innovation inom miljöutbildning och hållbar utveckling. Dessa projekt gör det möjligt för lärare och skolor att lära av bästa praxis i andra länder och engagera sig i globala miljöfrågor.

Exempel: Genom Erasmus+ har svenska skolor samarbetat med europeiska partner för att ta fram hållbarhetsutbildningar som stärker lärarnas förmåga att undervisa om globala klimatutmaningar.

Utmaningar

Trots framstegen finns det flera utmaningar när det gäller att stärka lärarnas kompetens om klimatfrågor och en rättvis omställning i Sverige. Begränsad finansiering för fortbildningsprogram, varierande nivåer av stöd från skolläda och svårigheter att standardisera klimatrelaterade ämnen i läroplaner utgör hinder. Dessutom kräver det dynamiska området klimatvetenskap att lärare konstant uppdaterar sig kunskaper för att hålla sig informerade om den senaste forskningen och hur riktlinjerna utvecklas.

Ett område som skapar oro är att vuxenutbildning, särskilt utbildning riktad till invandrare, kvinnor och lågutbildade vuxna, ofta saknar tillräckligt fokus på klimatfrågor och social innovation för en rättvis omställning. För att hantera dessa utmaningar skulle mer riktade utbildningsinsatser behöva utvecklas för dessa grupper, både inom formell och icke-formell utbildning.

4. Rådgivning, samarbete och skapande av koalitioner i civilsamhället

4.1. Opinionsbildning/kampanjer – Mobilisering av civilsamhällesorganisationer kring miljö-/klimatåtgärder

Civilsamhällesorganisationer spelar en avgörande roll när det kommer till att mobilisera miljö- och klimatinsatser i Sverige. Dessa organisationer, inklusive studieförbund, fackföreningar, Hyresgästföreningen och andra ideella aktörer, använder påverkansstrategier för att öka medvetenheten, påverka politiken och driva lokala rörelser mot hållbarhet. Den gröna omställningen kräver ett brett samarbete mellan civilsamhället, den akademiska världen och den offentliga sektorn för att uppnå en rättvis och hållbar framtid.

Viktiga organisationer i Sveriges arbete för den gröna omställningen:

1. Naturskyddsföreningen: Sveriges äldsta och största miljöorganisation, som arbetar för biologisk mångfald, klimat, hållbart jordbruk och minskad användning av plast och kemikalier. De för ett nära samarbete med skolor, lokala grupper och beslutsfattare för att påverka lagstiftning och öka allmänhetens engagemang

vad gäller miljöfrågor.

2. Världsnaturfonden WWF Sverige: WWF fokuserar på att bevara naturresurser och biologisk mångfald, samtidigt som de arbetar för hållbar användning av hav, skogar och klimatet. Genom samarbete med företag, politiker och lokalsamhällen strävar WWF efter att skapa hållbara lösningar som är integrerade i både nationella och internationella riktlinjer.

3. Hyresgästföreningen: Med sitt fokus på bostadsfrågor bidrar Hyresgästföreningen till den gröna omställningen genom att främja energieffektiva och klimatsmarta bostäder. De samarbetar med lokala myndigheter och invånare för att främja hållbara lösningar inom bygg- och fastighetssektorn.

4. Fackföreningsrörelsen: Fackföreningar, inklusive flera stora LO-anslutna fackföreningar, arbetar för att den gröna omställningen ska genomföras på ett rättvist sätt ur social synvinkel. De engagerar sig för att skapa arbetstillfällen inom hållbar energi och industri, samt en trygg omställning för arbetstagare i sektorer som påverkas av klimatpolitiken.

5. Studieförbund: Studieförbund, som ABF och Folkuniversitetet, spelar en viktig roll vad gäller att sprida kunskap om klimatfrågor och hållbar utveckling. Genom offentlig utbildning och lokala utbildningsinsatser bidrar de till att öka allmänhetens medvetenhet om och engagemang i den gröna omställningen.

Civilsamhällesorganisationer, inklusive studieförbund, fackföreningar och miljöorganisationer, spelar en mycket viktig roll i den gröna omställningen genom påverkansarbete och folkbildning. Genom att driva kampanjer på digitala plattformar, sociala medier och offentliga evenemang ökar de medvetenheten om miljöfrågor som plastanvändning, biologisk mångfald och förnybar energi. Studieförbund erbjuder kurser och studiecirklar för att utbilda allmänheten om hållbarhet, medan organisationer som Naturskyddsföreningen och Greenpeace driver påverkansarbete genom debatt och dialog med beslutsfattare. Via den allmänna utbildningen nås även utsatta grupper vilket stärker deras deltagande i klimatdebatten och bidrar till en mer inkluderande och rättvis omställning.

En utmaning i den svenska kontexten är behovet av stabil och långsiktig finansiering för att genomföra större och mer hållbara projekt. Det råder också brist på utbildningsmaterial och uppslutningen från allmänhetens sida kunde vara bättre. Deltagandet påverkas negativt av de begränsade resurserna. Dessutom har civilsamhället ibland svårt att nå fram till beslutsfattarna, eftersom politiska beslut inte alltid inkluderar insikter från civilsamhället. Ett exempel är hur många miljöorganisationer har kämpat för att påverka klimatpolitiska beslut genom samråd och deltagande i lagstiftningsprocessen.

4.2. Utbildning – Engagemang från CSO:er vad gäller formellt och icke-formellt lärande inom områdena klimaträttvisa och en rättvis omställning

Civilsamhällesorganisationer spelar en central roll när det kommer till att främja utbildningsinitiativ om klimatförändringar och en rättvis omställning. Genom metoder som studiecirklar, föreläsningar, kurser och andra offentliga utbildningsinsatser når dessa organisationer breda delar av samhället, ofta med ett särskilt fokus på arbetstagare, ungdomar och lokalsamhällen. Alla dessa är viktiga målgrupper i EU:s arbete för den gröna omställningen.

Formell utbildning: Samarbete med skolor och lärare

Inom formell utbildning samarbetar civilsamhällesorganisationer med Skolverket och kommunala skolor för att integrera klimat- och hållbarhetsfrågor i skolornas läroplaner. Experter från civilsamhällesorganisationer arbetar till exempel med lärare via seminarier för att skapa tvärvetenskapliga lektionsplaner som tar upp ämnen som hållbarhet,

biologisk mångfald och klimatanpassning. Dessa seminarier använder interaktiva undervisningsmetoder, fallstudier och praktiska övningar för att förbättra lärarnas förmåga att engagera elever i klimatrelaterade frågor.

Exempel: Naturskyddsföreningen och WWF samarbetar med skolor för att ta fram undervisningsmaterial om biologisk mångfald och hållbar utveckling. Detta material hjälper eleverna att förstå sambandet mellan människor och natur och hur vi kan arbeta för att skapa en hållbar framtid.

Läroutbildningar och seminarier inriktade på klimatpedagogik är några andra mycket viktiga initiativ. Dessa program ger lärare tillgång till den senaste forskningen samt de nyaste undervisningsmetoderna och det mest aktuella utbildningsmaterialet. Genom rollspel, simuleringar och peer learning (lärande av varandra) får lärare nya verktyg för att undervisa om klimatförändringar och motivera sina elever att agera för hållbarhet i de samhällen där de bor.

Icke-formellt lärande: Studiecirklar, kurser och föreläsningar

Utanför den formella utbildningen leder studieförbunden samma arbete genom att erbjuda icke-formellt lärande om klimat och hållbar utveckling. Genom studiecirklar, föreläsningar och kurser kan deltagarna fördjupa sig i ämnen som hållbarhet, energiomställning, återvinning och cirkulär ekonomi.

Exempel: ABF erbjuder studiecirklar där deltagarna kan diskutera klimatförändringar och social rättvisa, med fokus på praktiska lösningar som energieffektivitet och hållbar konsumtion. Dessa studiecirklar engagerar ofta arbetstagare och andra samhällsgrupper som påverkas av omställningen.

Samhällsorganisationer organiserar också en rad seminarier och evenemang på lokal nivå för att öka medvetenheten och främja klimatåtgärder. Dessa seminarier använder metoder som samhällsdialoger och medborgarforskning för att engagera lokalsamhällen i diskussioner om hur klimatförändringen påverkar deras liv och vilka åtgärder som kan vidtas för en rättvis omställning.

Exempel: Håll Sverige Rent organiserar kurser och utbildningar om återvinning och minskning av plastavfall, vilket stärker individers och samhällets förmåga att bidra till miljöarbetet.

Ungdomsengagemang och ledarskap

Ungdomar är en särskilt viktig målgrupp för samhällsorganisationer och genom initiativ som klimatläger, ledarskapsutbildning och ungdomsdrivna projekt får unga människor möjlighet att bli talmän för klimatfrågor och agera människor för att åstadkomma förändring.

Exempel: Fridays for Future Sweden mobiliserar ungdomar genom strejker, forum och seminarier. Där får ungdomar lära sig om klimaträttvisa och hållbar utveckling samtidigt som de får verktyg för att påverka politiken.

Praktisk utbildning och kapacitetsuppbyggnad

Samhällsorganisationer arbetar på ett aktivt sätt för att bygga upp lokalsamhällenas kapacitet genom att erbjuda praktiska seminarier om förnybar energi, hållbara jordbruksmetoder och samhällets motståndskraft. Studiebesök till hållbara projekt och demonstrationsundervisning är viktiga delar av dessa utbildningar och ger deltagarna praktisk kunskap och verktyg för att hantera klimatutmaningarna på lokal nivå.

Exempel: Omställningsnätverket organiserar seminarier och studiebesök där deltagarna lär sig om lokal energiproduktion och hållbara jordbruksmetoder.

Samarbete, digitala plattformar och internetbaserat lärande på distans

Samarbeten mellan civilsamhällsorganisationer, utbildningsinstitutioner, kommuner och internationella organisationer är avgörande för att maximera effekten av utbildningsinsatser som rör klimat och en rättvis omställning. Genom dessa partnerskap får civilsamhällsorganisationer tillgång till finansieringsmöjligheter och kan dela bästa praxis.

Exempel: Svenska kyrkan samarbetar med olika aktörer för att inkludera klimat- och rättvisefrågor i sitt arbete, med fokus på utsatta grupper som kvinnor och invandrare.

För att nå en bredare publik och anpassa sitt innehåll använder civilsamhällsorganisationer digitala plattformar och internetbaserat lärande på distans. Virtuella seminarier och e-lärande är viktiga verktyg för att sprida kunskap om klimatfrågor och göra utbildningar och kurser mer tillgängliga.

4.3. Konsultation – CSO:er om hur statliga myndigheter hanterar rättvis omställning samt utmaningar

Konsultationer mellan civilsamhällsorganisationer och myndigheter i Sverige spelar en viktig roll för att säkerställa att klimat- och omställningspolitiken är inkluderande och rättvis. Dessa konsultationer har som mål att integrera olika synvinklar, särskilt från grupper som drabbas mest av klimatförändringarna och omställningen till en grön ekonomi. Arbetarrörelsens organisationer, miljöorganisationer och ungdomsrörelser är viktiga aktörer i dessa processer.

Myndigheter som Naturvårdsverket, Energimyndigheten och Miljödepartementet bjuder ofta in civilsamhällsorganisationer att delta i politiska processer genom offentliga samråd, rundabordsamtal och rådgivande kommittéer. Flera ideella organisationer deltar aktivt i dessa forum och ger evidensbaserade rekommendationer. Naturskyddsföreningen, Fridays for Future Sweden, Greenpeace och fackföreningar har alla betonat behovet av att kombinera miljöskydd med social rättvisa i klimatpolitiken.

Utmaningar vad gäller civilsamhällsorganisationers deltagande i konsultationer

Trots dessa ansträngningar står civilsamhällsorganisationer inför flera utmaningar som står i vägen deras deltagande i konsultationer om en rättvis omställning. En av de största utmaningarna är bristen på tillgång till heltäckande och aktuell information.

Civilsamhällsorganisationer rapporterar ofta svårigheter att få detaljerade data och rapporter från myndigheter, vilket gör det svårare för dem att ge välinformerad återkoppling. En annan utmaning är att samrådsprocesser ibland kan uppfattas som symboliska, där civilsamhällsorganisationernas rekommendationer inte alltid integreras i slutgiltiga, politiska beslut. Detta kan leda till frustration och en känsla av bli ställda vid sidlinjen bland organisationer. Små, volontärdrivna organisationer, som Jordens Vänner och Fältbiologerna har det särskilt svårt att få sina röster hörda eftersom de ofta saknar de tekniska och ekonomiska resurser som krävs för att delta i samrådsprocesser fullt ut. Mindre föreningar kan ha svårt att bedriva nödvändig forskning, mobilisera intressenter eller delta i de många möten som krävs för att påverka politiken.

Exempel: Både Greenpeace och Naturskyddsföreningen har lyft fram utmaningar med att få sina rekommendationer beaktade fullt ut i beslutsprocesser, trots omfattande kampanjer och forskningsbaserade förslag. Samtidigt har fackföreningsrörelsen betonat vikten av att beakta arbetstagarnas rättigheter i omställningsprocessen, men även de möter ibland hinder i form av långa beslutsprocesser och otillräckliga resurser.

En annan utmaning är hur lång tid det tar att implementera åtgärder. Civilsamhällsorganisationer, som ofta förespråkar snabba och långtgående förändringar, kan känna en frustration över regeringens långsamma svar på grund av politiska, ekonomiska och sociala faktorer. Medan civilsamhällsorganisationer driver på för radikala åtgärder för

att uppnå klimatmålen, tenderar regeringen att agera mer försiktigt för att balansera olika intressen, vilket kan skapa spänningar mellan parterna.

Lösningar för att förbättra konsultationsprocesserna

För att hantera dessa utmaningar är det viktigt att öka transparensen och tillgängligheten i samrådsprocesser. Myndigheter bör förse civilsamhällesorganisationer med aktuell och komplett information i god tid och säkerställa att det tas hänsyn till deras synpunkter i beslutsprocesserna. Kapacitetsuppbyggande insatser kan också hjälpa mindre civilsamhällesorganisationer att förbättra sina tekniska färdigheter och sin påverkansförmåga, vilket gör det möjligt för dem att delta i processen på ett mer effektivt sätt.

Det är också avgörande att skapa mer inkluderande och deltagarvänliga plattformar där olika röster, särskilt från utsatta grupper och fackföreningar, kan göra sig hörda och respekteras. LO och andra fackliga organisationer har varit aktiva i att förespråka rättvisa arbetsvillkor som en central del av klimatomställningen. Genom att bygga samarbetsplattformar där dessa aktörer deltar, kan politiken bli mer rättvis och hållbar.

5. Solidaritet över gränserna

5.1 Nätverkande över gränserna/transnationella koalitioner inom grön omställning för utsatta grupper på Cypren

Transnationella nätverk och koalitioner spelar en avgörande roll för att driva den gröna omställningen, särskilt när det gäller att stödja utsatta grupper. Många svenska civilsamhällesorganisationer samarbetar över nationsgränserna för att utbyta kunskap, förbättra sin kapacitet och främja social rättvisa inom klimat- och miljöarbetet. Genom att delta i dessa nätverk får svenska aktörer tillgång till expertis och resurser som kan stärka deras insatser på nationell nivå.

Ett bra exempel är European Environmental Bureau (EEB), Europas största nätverk av miljöorganisationer. EEB arbetar för att främja miljömässig hållbarhet och social rättvisa över hela Europa. Svenska miljöorganisationer, såsom Naturskyddsföreningen och Greenpeace Sverige, drar nytta av EEB:s lobbyverksamhet på EU-nivå, vilket är avgörande för att påverka politik som skyddar utsatta grupper inom ramen för den gröna omställningen.

Climate Action Network (CAN), som omfattar över 1 500 miljöorganisationer över hela världen, är en annan viktig aktör där svenska civilsamhällesorganisationer deltar. CAN fokuserar på klimaträttvisa och rättvisa lösningar och detta ligger i linje med behoven hos utsatta grupper i Sverige, såsom arbetstagare i fossilberoende sektorer och invandrargrupper. Genom att engagera sig i CAN kan svenska organisationer samarbeta i globala klimatkampanjer, delta i internationella konferenser och lära av framgångsrika projekt kopplade till klimatanpassning och utsläppsminskning i andra länder.

Ett annat exempel är Nordiska ministerrådet, som för samman de nordiska länderna för att främja hållbara och klimatvänliga lösningar. Via detta forum kan Sverige samarbeta med andra nordiska länder i gröna omställningsprojekt som gynnar utsatta grupper, såsom invandrare och befolkningen på landsbygden. Inom detta ramverk har initiativ utvecklats för att stödja omställningen till förnybar energi och en cirkulär ekonomi.

Dessa transnationella nätverk erbjuder ofta kapacitetsbyggande seminarier, digitala utbildningar och plattformar för kunskapsutbyte, vilket stärker lokala, svenska organisationers förmåga att driva förändring. Genom samarbete och solidaritet mellan medlemsorganisationer kan civilsamhällesorganisationer i Sverige sätta ett större avtryck på hela processen och driva på för en mer inkluderande grön omställning.

Exempel på transnationella nätverk och koalitioner:

- European Environmental Bureau (EEB): eeb.org
- Climate Action Network (CAN): climatenetwork.org
- Nordiska ministerrådet: norden.org

5.2. Gränsöverskridande projekt

Gränsöverskridande projekt är avgörande för att främja en hållbar omställning och stödja utsatta grupper i Sverige. Dessa projekt involverar ofta samarbete mellan svenska organisationer och internationella aktörer för att hantera gemensamma miljöutmaningar, öka motståndskraften bland utsatta grupper och främja hållbara utvecklingsmetoder. Nedan följer några viktiga exempel på gränsöverskridande projekt inriktade på miljömässig hållbarhet och klimatåtgärder.

- **Interreg-programmet för Östersjöregionen:** Det europeiska Interreg-programmet för Östersjöregionen (European Interreg Baltic Sea Program) syftar till att främja samarbete mellan länder i Östersjöregionen för att förbättra hållbar utveckling och klimatåtgärder. Genom projekt inom detta program samarbetar svenska organisationer med partner i Finland, Danmark, Estland samt andra länder för att minska koldioxidutsläppen, skydda marina ekosystem och stödja klimatanpassningar i kustsamhällen.
- **LIFE-programmet:** LIFE är EU:s finansieringsinstrument för miljö- och klimatåtgärder. Svenska projekt inom LIFE-programmet fokuserar på att utveckla hållbara lösningar för att minska klimatpåverkan, stärka den biologiska mångfalden samt främja övergången till en cirkulär ekonomi. Ett exempel är LIFE IP Rich Waters, som syftar till att förbättra vattenkvaliteten i Sveriges sjöar och vattendrag genom samarbete med internationella partner.
- **PRIMA-programmet:** Partnerskapet för forskning och innovation i Medelhavsområdet (PRIMA) är ett gemensamt forskningsprogram som syftar till att förbättra den hållbara förvaltningen av vatten- och livsmedelssystem. Svenska aktörer inom jordbruk och hållbar livsmedelsproduktion har deltagit i PRIMA-projekt för att utveckla klimatsmarta jordbruksmetoder och förbättra livsmedelssäkerheten.

Dessa projekt bidrar till att bygga upp kapacitet och stärka motståndskraften hos utsatta grupper i Sverige, särskilt inom sektorer som är beroende av klimatkänsliga resurser. Genom internationella samarbeten får svenska organisationer tillgång till innovation och tekniska nyheter samt finansiering och expertis, vilket gör det möjligt för dem att driva på processerna för en snabbare och mer inkluderande grön omställning.

Exempel på gränsöverskridande projekt:

- Interreg-programmet för Östersjöregionen: interreg-baltic.eu
- LIFE IP Rich Waters: richwaters.se
- PRIMA-programmet: prima-med.org

6. Slutsatser och rekommendationer

Sveriges arbete för en grön omställning är omfattande och mångfacetterat. Politiska initiativ, utbildningsprogram, påverkanskampanjer och internationella samarbeten har alla centrala roller i detta arbete. Dessa insatser syftar till att uppnå miljömässig hållbarhet och social inkludering, med särskilt fokus på utsatta grupper som lågutbildade vuxna, invandrare och kvinnor.

Utbildningsprogram och livslångt lärande

Utbildning är en av hörnstenarna i omställningsarbetet. Genom myndigheter som Skolverket, Universitets- och högskolerådet (UHR) och Folkbildningsrådet integreras miljöutbildningar och hållbar utveckling i både formella och icke-formella utbildningar. Initiativ som studiecirklar – organiserade av ABF och Studieförbundet Vuxenskolan – har varit särskilt effektiva för att öka medvetenheten och utveckla praktiska färdigheter för en hållbar framtid. Utbildningsprogram med fokus på gröna och digitala färdigheter, skräddarsydda för olika samhällsgrupper, spelar en nyckelroll i att förbereda både nästa generation och den nuvarande arbetsstyrkan för en hållbar framtid.

Samarbete med civilsamhällesorganisationer

Samarbete med civilsamhällesorganisationer är avgörande för en rättvis omställning. Organisationer som Naturskyddsföreningen, Fridays for Future och Greenpeace Sverige har en stark närvaro i miljö- och påverkansarbetet. Dessutom spelar fackföreningsrörelsen en viktig roll för att se till att arbetstagarnas intressen tillgodoses under omställningen. Dessa civilsamhällesorganisationer mobiliserar lokalsamhällen, driver på för policyförändringar och erbjuder utbildningsresurser som kompletterar regeringens insatser.

Internationella samarbeten och gränsöverskridande projekt

Internationellt samarbete stärker Sveriges insatser i den gröna omställningen ytterligare. Genom projekt inom Interreg-programmet för Östersjöregionen och LIFE-programmet får svenska organisationer tillgång till expertis, finansiering och bästa praxis för att hantera miljöutmaningar. Dessa projekt bidrar till kunskapsutbyte, kapacitetsuppbyggnad och utveckling av innovativa lösningar. Samarbete med internationella partner hjälper Sverige att implementera ny teknik och hållbara metoder som gynnar både miljön och utsatta delar av samhället.

Utmaningar och rekommendationer

Trots dessa framgångar kvarstår utmaningar, såsom begränsade resurser, byråkratiska hinder och behovet av ökad allmänhetens medvetenhet inom dessa områden. För att övervinna dessa hinder bör följande åtgärder vidtas:

1. **Utöka och diversifiera utbildningsprogrammen** för att täcka fler aspekter av miljömässig hållbarhet och gröna färdigheter. Särskilda insatser bör göras för att göra dessa program tillgängliga för utsatta grupper via olika bidrag och riktade kampanjer.
2. **Stärka samarbetet med civilsamhällesorganisationer** genom att utnyttja deras gräsrotsnätverk, ett bredare samhällsengagemang och opinionsbildning kan man främja en rättvis omställning. Fackföreningsrörelsen kan samarbeta med miljöorganisationer för att säkerställa att arbetstagare i fossilberoende sektorer har tillgång till omskolningsprogram.
3. **En ökad finansieringen av både statliga initiativ** och initiativ som leds av civilsamhällesorganisationer gör att man kan skapa fler bidrag och ekonomiska incitament för att stödja småskaliga samhällsprojekt och startups med fokus på hållbarhet.
4. **Lansera omfattande informationskampanjer om hur viktig den gröna omställningen är.** Genom att använda olika mediekkanaler och anordna lokala evenemang kan man nå en bredare publik.
5. **Uppmuntra tvärvetenskapligt samarbete inom utbildningssystemet genom att integrera ämnen som naturvetenskap, samhällsvetenskap och ekonomi** för att ge studenter en bred förståelse för hållbarhet och en rättvis omställning.

6. **Engagera sig mer i gränsöverskridande projekt genom att söka nya internationella partnerskap**, detta kan bidra till att främja innovation och ge värdefullt stöd för att hantera klimatutmaningarna på lokal nivå.

Genom att följa dessa rekommendationer kan Sverige ytterligare stärka sin roll som ett ledande land vad gäller en hållbar och inkluderande grön omställning. Detta gynnar både miljön och samhället, särskilt de mest utsatta grupperna.

7. Referenser

1. ABF (Arbetarnas Bildningsförbund). Studiecirklar och kurser om klimat och hållbar utveckling. Finns på: ABF
2. Boverket. (2022). Klimatanpassning av byggnader: Översikt över klimatförändringar och dess effekter på byggande och infrastruktur. Finns på: Boverket
3. Climate Action Network (CAN). Climate Network for Justice and Sustainability. Finns på: CAN
Energimyndigheten. (2022). Sveriges arbete med energiomställning och energieffektivitet. Finns på: Energimyndigheten
4. European Environmental Bureau (EEB). (2023). Europas största nätverk av miljöorganisationer för medborgare. Finns på: EEB
5. Fridays for Future Sweden. Klimatstrejker och ungdomsaktivism för en hållbar framtid. Finns på: Fridays for Future
6. Greenpeace Sverige. Kampanjer för klimat och biologisk mångfald. Finns på: Greenpeace Sverige
7. Hyresgästföreningen. Energieffektivitet och hållbart boende. Finns på: Hyresgästföreningen
8. IF Metall. Rättvis omställning för arbetstagare inom industrisektorn. Finns på: IF Metall
9. LIFE IP Rich Waters. Water Management and Climate Adaptation in Sweden. Finns på: LIFE IP Rich Waters
10. LO (Landsorganisationen i Sverige). Fackligt arbete för en rättvis omställning. Finns på: LO
11. Markku Rummukainen. Klimatförändringarnas effekter på svenskt miljömålsarbete. Lunds universitet. Finns på: Lunds universitet
12. Måns Nilsson. Policy Integration and Sustainable Development: How Sweden Will Achieve Climate Goals. Stockholm Environment Institute. Finns på: SEI
13. Naturskyddsföreningen. Klimatskolan: Utbildningsmaterial och kampanjer för klimaträttvisa. Finns på: Naturskyddsföreningen
14. Nordiska ministerrådet. Samarbete för hållbara lösningar i Norden: Klimat- och miljöprojekt. Finns på: Nordiska ministerrådet
15. Skolverket. Integration av hållbar utveckling i svenska läroplaner. Finns på: Skolverket
Svenskt Vatten. Klimatanpassning av vattenförvaltningen i Sverige. Finns på: Svenskt Vatten
16. Trafikverket. Hållbar mobilitet: Trafikverkets arbete med grön omställning i transportsystemet. Finns på: Trafikverket
17. Världsnaturfonden WWF Sverige. Bevarande och klimatarbete för biologisk mångfald. Finns på: WWF Sverige

